

Orientovanost světa planet, hvězd, galaxií atd. je – pokud jde o nápadnost resp. působivost, účinnost – především fyzikální povahy a vrcholí v gravitaci: svět je jakési gravitační pole, zakřivované množstvím na relativně malé místo nakupené hmoty. Gravitační zakřivení nemůžeme poznávat (např. měřit) přímo, nýbrž pouze na základě pozorování, jak se různá hmotná tělesa v onom poli chovají. V tom smyslu gravitace nebo ještě lépe gravitační pole není žádný „fenomén“, nýbrž fenoménem je jenom, jak se to které hmotné těleso na určitém místě chová. Gravitace je jen teorie, pomocí které ono chování dokážeme objasnit, vysvětlit, pojmut jako důsledek „povahy“ gravitačního pole, které tato teorie předpokládá. (Na tomto místě přijímám Nietzscheho nerozlišování mezi úkazem a jevem – když to přeložím do své terminologie, tak to znamená, že gravitace není žádný úkaz, ale je to – či může to být – jev, pokud to jako jev pochopím. A Nietzscheho tím na chvíli vycházím vstříc jen proto, abych mohl formulovat svou kritickou připomínku.) Když tedy (1412, *Der Wille zur Macht*, str. 185-6, § 258) Nietzsche formuluje své hlavní tvrzení (Hauptsatz): „es gibt keine moralischen Phänomene, sondern nur eine moralische Interpretation disere Phänomene“, a když dodává: „diese Interpretation selbst ist außermoralischen Ursprungs“, říká jednak trivialitu (neboť to platí obecně i o fyzikálních jevech a jejich interpretaci), jednak – a to je ovšem povážlivější – této triviality využívá (zneužívá) sofistickým způsobem. Ovšem také fyzikální teorie gravitace není gravitačního původu, nýbrž má původ kulturní, myšlenkový, filosofický, vědecký atd. Když se tedy tážeme po původu morální interpretace, je zcela analogicky zřejmé, že tato interpretace není morálního původu, nýbrž původu logického, teoretického, myšlenkového, atd. Ovšem taková interpretace musí vypracovat také své teoretické předpoklady, má-li moralitu resp. morální fenomény nějak vysvětlit, objasnit. Nietzsche chce moralitu objasnit na základě takových hypotéz, jakými jsou instinkty (eventuelně jejich surogáty, např. předsudky apod.). Tím chce prokázat, že ve všem hodnocení (hodnotícím souzení – Werturteilen) se „prozrazují“ procesy fyziologického úspěšnosti a selhávání, stejně jako vědomí podmínek udržení a rozvoje (tamtéž), což platí pochopitelně jen v případě patologického hodnocení, tj. vadného, nesprávného nastavení oněch nižších (např. fyziologických) funkcí, které se při správném nastavení natolik „neutralizují“ (navzájem vyvažují), že to dovolí hodnocení správné. Není tomu tedy vůbec tak, že by všechny ctnosti nebyly leč fyziologickými stavy (viz tamtéž, str. 184, § 255-6: „Alle Tugenden physiologische Zustände“; „Alle Tugenden sind eigentlich verfeinerte *Leidenschaften* und erhöhte Zustände“). Pokud fyziologie funguje správně, ponechává volnou ruku kritickému posouzení (dokonce i posouzení té fyziologie samé – věda je možná jen za tohoto předpokladu); pokud funguje nesprávně, je správné hodnocení nemožné je tedy nemožná i věda. Nietzscheho upozornění ovšem má dobrý smysl v tom, že je třeba nebrat žádné hodnocení nekriticky, ale zkoumat, zda a do jaké míry je ovlivněno nějakými třeba fyziologickými dysfunkcemi, nerovnovážnými stavy či procesy atd. (Písek, 990609-1.)